

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

THE MANAGEMENT SYSTEM OF THE ENTERPRISE'S CURRENT ASSETS

УДК 336.633

Лубкей Н.П.

к.е.н., доцент кафедри фінансів
суб'єктів господарювання і страхування
Тернопільський національний
економічний університет

Крамарчук С.П.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
та публічного управління
Тернопільський національний
економічний університет

У статті розглянуто сутність та класифікацію оборотних активів підприємства. З'ясовано значення формування ефективної системи управління оборотними активами на підприємстві. Визначено сутність та склад системи управління оборотними активами підприємства. У її рамках розглянуто складники організаційної підсистеми та підсистеми реалізації заходів управління.
Ключові слова: оборотні активи, система управління, принципи управління активами, функції управління активами, джерела формування оборотних активів.

В статье рассмотрены сущность и классификация оборотных активов предприятия. Выяснено значение формирования эффективной системы управления оборотными активами на предприятии. Определены сущность и состав системы управления оборотными активами предприятия. В ее рамках рассмотрены составляющие орга-

низационной подсистемы и подсистемы реализации мероприятий управления.

Ключевые слова: оборотные активы, система управления, принципы управления активами, функции управления активами, источники формирования оборотных активов.

The article deals with the essence and classification of the enterprise's current assets. The importance of forming an effective management system of current assets at the enterprise is determined. The essence and composition of the management system of the enterprise's current assets are revealed. In its framework, the components of the organizational subsystem and the subsystem of the implementation of management measures are considered.

Key words: current assets, management system, principles of asset management, asset management functions, sources of current assets formation.

Постановка проблеми. Для того щоб діяльність підприємства була високорезультативною, необхідно забезпечити належне управління його активами, у тому числі й оборотними активами, оскільки вони є важливим складником активів підприємства загалом. Оскільки оборотні активи мають певні особливості та відмінні риси, існує потреба у застосуванні специфічних підходів до формування системи управління ними.

В умовах економічної та політичної нестабільності, які тривалий час мають місце в Україні, переважна більшість вітчизняних підприємств у той чи інший період стикалася з проблемою нестачі джерел для формування оборотних активів в обсязі, необхідному для їх успішного функціонування. Це негативно позначається на ефективності господарювання, на досягненні підприємством намічених стратегічних цілей, на його розвитку. Ефективна система управління оборотними активами підприємства спроможна достовірно прогнозувати ситуацію щодо динаміки складу й структури оборотних активів і здебільшого попередити настання критичних негативних наслідків. Навіть в умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів належна система управління оборотними активами здатна забезпечити формування їх оптимальної структури та ефективного використання. Побудова надійної системи управління оборотними активами на підприємстві є запорукою підвищення його конкурентоспроможності, ліквідності та прибутковості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми управління оборотними активами підприємства широко розглядаються в роботах зарубіжних та вітчизняних учених. Значний внесок у дослідження даних питань зробили такі українські науковці, як М.Д. Білик, І.О. Бланк, О.В. Бог-

данова, Л.Д. Буряк, О.Г. Кірдіна, Є.О. Нагорний, А.М. Поддєрьогін, І.В. Причєпа, І.В. Фарінович, В.М. Шелудько та ін. Віддаючи належне високому рівню наукових робіт перелічених авторів, варто зазначити, що дослідження проблем формування ефективної системи управління оборотними активами підприємства у них носять фрагментарний характер, потребуючи більш комплексного підходу. Необхідність подальших досліджень формування дієвої системи управління оборотними активами на підприємстві актуалізується також у світлі динамічних ринкових перетворень, що вимагають розроблення та застосування нових підходів та методів управління активами суб'єктів господарювання.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне узагальнення підходів до трактування сутності та класифікації оборотних активів підприємства, а також на основі дослідження їхніх особливостей визначення сутнісно-теоретичних засад формування ефективної системи управління оборотними активами підприємства на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для конструювання основних засад побудови дієвої системи управління оборотними активами підприємства, перш за все, необхідно з'ясувати сутність поняття «оборотні активи», виявити їхні особливості, розглянути класифікацію.

Загалом більшість вітчизняних учених розглядає активи підприємства як його економічні ресурси у формі сукупних майнових цінностей (або майно підприємства), котрі використовуються в господарській діяльності для отримання прибутку [1, с. 117; 2, с. 251; 3, с. 49]. Досить лаконічним є трактування цього поняття зарубіжними вченими

Дж.К. Шимом та Дж.Г. Сігелом: «Активи – це все те, чим володіють, наприклад земля і машини» [4, с. 128].

Усі активи підприємства за характером участі в господарському процесі поділяють на дві великі групи: оборотні активи та необоротні активи. Для останніх характерні значний термін використання і велика вартість, а отже, низька ліквідність. Оборотні активи є найбільш ліквідною частиною майна підприємства, планування їх обсягів та структури є важливим завданням, від ефективності реалізації якого залежать рентабельність та успішність господарської діяльності підприємства.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», оборотні активи – це гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи використання впродовж операційного циклу чи дванадцяти місяців із дати балансу [5].

Вчені З. Боди та Р. Мертон пропонують визначення оборотних активів як суми грошових коштів компанії і всі інші статті балансу, котрі впродовж року передбачається перетворити на гроші [6, с. 114]. Інший сучасний науковець І.О. Бланк розглядає оборотні активи як сукупність майнових цінностей підприємства, які обслуговують поточний господарський процес та повністю споживаються впродовж одного операційного циклу [7, с. 62].

Вище наведені дефініції концентрують увагу на невеликому терміні використання оборотних активів, що означає їх динамічність та високу ліквідність. З одного боку, це є перевагою, адже оборотними активами легше керувати, вивести їх з обігу у разі потреби чи, навпаки, збільшити їх обсяг, а з іншого боку, слід мати на увазі, що такі активи вимагають постійного моніторингу та оперативного управління.

Розглядаючи сутність оборотних активів підприємства, варто зазначити, що в економічній літературі як синоніми даного поняття часто вживаються терміни «оборотні кошти», «оборотні засоби» та «оборотний капітал».

Так, Є.Ф. Брігхем зазначає, що «оборотний капітал – це інвестиція фірми в короткострокові активи: готівку, ліквідні цінні папери, товарно-матеріальні запаси та рахунки дебіторських заборгованостей» [8, с. 734]. М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк та Н.Ю. Невмержицька пропонують таку дефініцію: «Оборотний капітал – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговує господарський процес і повністю використовується протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу» [9, с. 132].

Хоча на перший погляд поняття «оборотний капітал» та «оборотні активи» ідентичні, їх потрібно розрізняти. Спробуємо розставити певні

семантичні акценти для розмежування даних термінів. Оборотний капітал формується та інвестується для подальшого його збільшення, він авансується в оборотні активи, приймаючи їх натурально-речову форму. При цьому оборотні активи використовуються впродовж операційного циклу, після завершення якого оборотний капітал набуває початкової форми для подальшого інвестування в активи.

Оборотні кошти вчені переважно визначають як [10, с. 186]:

1) грошові ресурси, вкладені в оборотні виробничі фонди та фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва і реалізації виготовленої продукції;

2) активи, що впродовж одного виробничого циклу або одного календарного року можуть бути перетворені на гроші.

На думку І.В. Фарінович, термін «оборотні засоби» є некоректним перекладом із російської мови і доцільніше вживати термін «оборотні кошти». Порівнюючи ж оборотні активи та оборотні кошти, варто вказати, що оборотні активи є ширшим поняттям, оскільки включає і виробничі запаси, і готову продукцію, тобто предмети праці, і грошові кошти [11, с. 116].

Отже, ми дійшли висновку, що оборотні активи підприємства – це активи, призначені до використання впродовж операційного циклу, вони є високодинамічними та ліквідними, потребують постійного оперативного контролю та управління.

Оборотні активи підприємства класифікують згідно з низкою критеріїв. Систематизація оборотних активів наглядно відображена в табл. 1.

Класифікація оборотних активів підприємства за елементами знаходить відображення у розділі Балансу «Актив», де активи підприємства систематизовані для цілей бухгалтерського обліку.

За джерелами формування оборотні активи поділяють на власні, які формуються виключно за рахунок власних коштів підприємства, та залучені оборотні активи, що сформовані за рахунок позик, довгострокових зобов'язань тощо.

За характером участі в операційному циклі оборотні активи поділяють на:

– оборотні виробничі фонди, що обслуговують виробничий цикл підприємства (виробничі запаси, витрати майбутніх періодів, незавершене виробництво);

– фонди обігу, що обслуговують грошовий (фінансовий) цикл підприємства (гроші та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість, готова продукція).

За ступенем ліквідності виділяють: низьколіквідні оборотні активи (виробничі запаси, незавершене виробництво); середньоліквідні оборотні активи (дебіторська заборгованість); високоліквідні оборотні активи (гроші та їх еквіваленти).

Класифікація оборотних активів підприємства

№ п/п	Класифікаційна ознака	Види оборотних активів
1	За елементами	– запаси; – дебіторська заборгованість; – поточні фінансові інвестиції; – гроші та їх еквіваленти; – витрати майбутніх періодів; – інші оборотні активи
2	За джерелами формування	– власні активи; – залучені (позичені) активи
3	За характером участі в операційному циклі	– оборотні виробничі фонди; – фонди обігу
4	За ступенем ліквідності	– низьколіквідні активи; – середньоліквідні активи; – високоліквідні активи
5	За періодом функціонування	– постійна частина оборотних активів; – змінна частина оборотних активів
6	За рівнем охоплення нормуванням	– нормовані активи; – ненормовані активи

Джерело: систематизовано автором за даними [10, с. 187; 11; 12, с. 214]

За періодом функціонування розглядають постійну частину оборотних активів, яка є сталою та не залежить від сезонних коливань та інших тимчасових чинників, та їх змінну частину, яка трансформується щодо обсягу та структури відповідно до сезонних змін тощо.

За рівнем охоплення нормуванням розрізняють нормовані оборотні активи, щодо яких розраховують оптимальну величину їх запасу, встановлюють норми та нормативи (виробничі запаси, готова продукція на складі та ін.) та ненормовані оборотні активи, щодо яких не розраховують норм та нормативів.

Класифікація оборотних активів є необхідною передумовою для організації ефективного управління ними на підприємстві. Економічно обґрунтована систематизація оборотних активів відіграє особливу роль в організації бухгалтерського обліку підприємства, сприяє формуванню можливостей для ефективного аналізу і підвищення точності прогнозування, допомагаючи в прийнятті обґрунтованих управлінських рішень.

Система управління оборотними активами підприємства – це система цілеспрямованого впливу фінансових служб підприємства з використанням низки методів та інструментів на формування та підтримання відповідного обсягу й структури оборотних активів для забезпечення безперервного виробництва, а також стимулювання підвищення показників ефективності використання оборотних активів. Зазначена система є частиною загальної фінансової стратегії підприємства, складається з організаційної підсистеми та підсистеми реалізації заходів управління (рис. 1).

Організаційна підсистема включає: мету управління, суб'єкти та об'єкти управління, принципи управління, функції управління та методи управління.

Метою управління оборотними активами підприємства є формування їх ефективного обсягу, складу та структури, а також раціоналізація використання оборотних активів та оптимізація джерел їх фінансування.

Суб'єктами управління оборотними активами є фінансові менеджери (фінансові служби) підприємства, об'єктом управління – безпосередньо оборотні активи за видами.

Для того щоб управління оборотними активами було ефективним, воно має базуватися на принципах:

- комплексності;
- системного підходу;
- об'єктивності та точності;
- наукового обґрунтування;
- оперативності;
- дієвості та результативності;
- безперервності.

Виділяють такі функції управління оборотними активами підприємства: організація, планування, мотивація, координація і контроль.

У процесі управління оборотними активами використовують певні методики та методи, вибір яких безпосередньо впливає на ефективність системи управління оборотними активами. Серед найбільш розповсюджених й відомих методів, що застосовуються в управлінні оборотними активами, можна виділити:

- метод коефіцієнтів (використовують для оцінки ефективності формування й використання оборотних активів підприємства, визначення основних показників стану оборотного капіталу);
- оптимізація;
- метод нормування (застосовують лише у відношенні нормованих оборотних активів для визначення оптимальної потреби щодо конкретних їх видів);

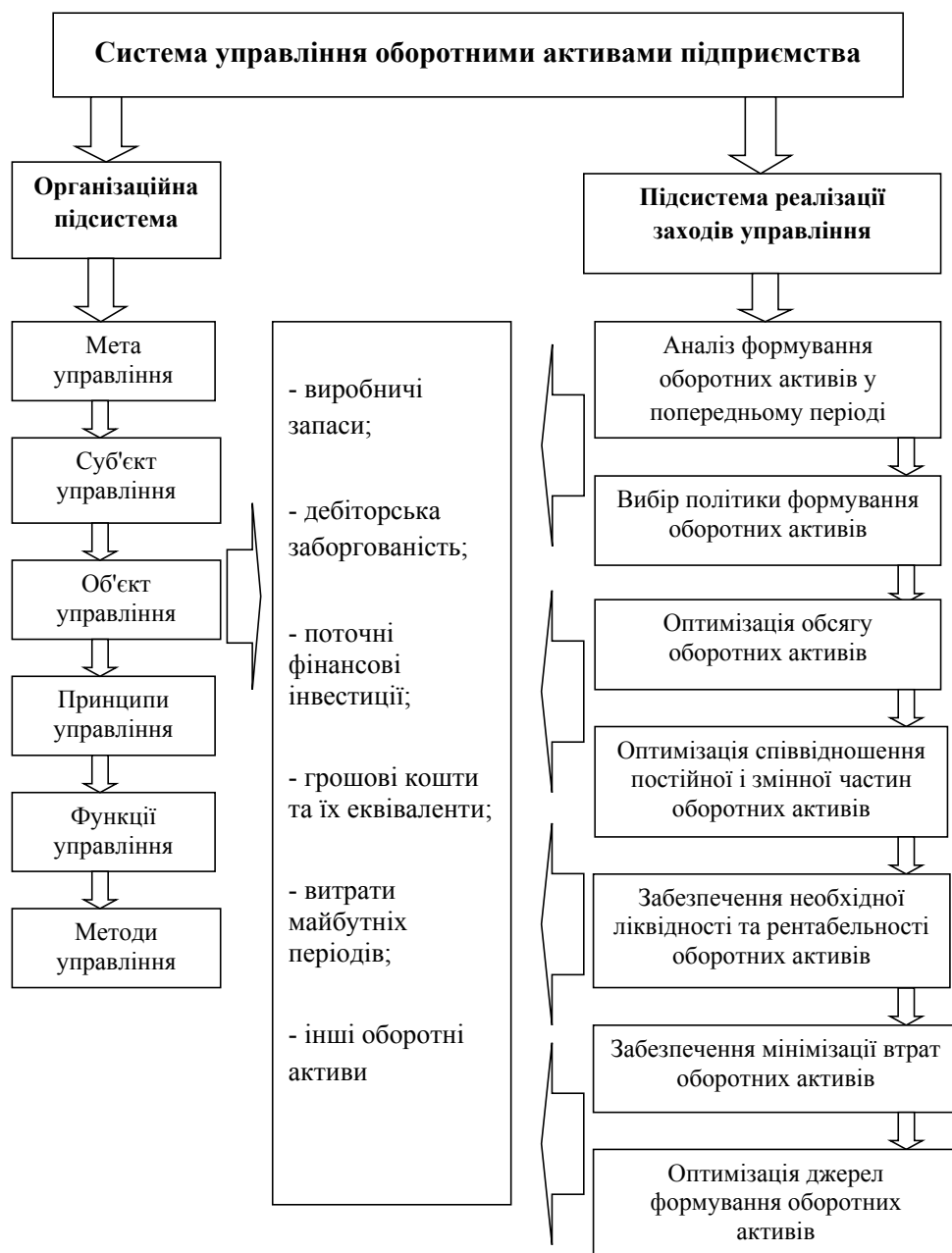

Рис. 1. Система управління оборотними активами підприємства

Джерело: складено автором за даними [13; 14]

– метод ABC, використання якого передбачає розподіл усієї номенклатури запасів, які використовуються на виробництві, залежно від їхньої цінності на три категорії:

– група А включає найбільш вартісні (цінні) запаси, що в натуральному вираженні використовуються в малих кількостях. Такі види запасів (сировини, матеріалів) займають близько 50% від загального обсягу витрат на виробництво продукції;

– група В об'єднує запаси із середньою вартістю і середньою кількістю їх використання у виробничому процесі (питома вага цієї групи запасів перевищує 25% закупівель);

– група С включає досить різноманітний асортимент запасів, які водночас є незначними з погляду їхньої вартості.

Використовуючи метод ABC, підприємства мають можливість віднайти додаткові резерви зменшення собівартості в розрізі видів продукції, окремих центрів затрат, інвестиційних проектів.

Підсистема реалізації заходів управління оборотними активами підприємства містить перелік заходів, що проводяться в рамках визначеної корпоративної фінансової політики (рис. 1). Перелічені заходи реалізуються із застосуванням різноманітних підходів та методів відповідно до намічених пріоритетів та вибраної мети.

Висновки з проведеного дослідження.

В умовах ринкової економіки оборотні активи підприємства є важливим чинником виробництва, їх обсяг, склад і ефективність використання безпосередньо впливають на прибутковість та рентабельність суб'єкта господарювання. Оскільки оборотні активи – це активи, що використовуються впродовж операційного циклу, вони характеризуються високою динамічністю та ліквідністю, потребуючи постійного моніторингу й оперативного управління.

Для забезпечення високої результативності господарювання кожному підприємству необхідно сформувати дієву систему управління оборотними активами, що являє собою систему цілеспрямованого впливу фінансових служб за допомогою відповідних інструментів та методів на формування і підтримання оптимальних обсягів та структури оборотних активів для забезпечення безперебійного виробництва, а також стимулювання зростання показників ефективності використання оборотних активів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк І.О. Фінансовий менеджмент; 2-е вид. перероб. і доп. К.: Ніка-Центр, 2006. 653 с.
2. Причепка І.В., Кравець Н.В. Теоретичні засади управління активами підприємства. Економічний простір. 2012. № 60. С. 249–257.
3. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: підручник; 2-е вид., стер. К.: Знання, 2013. 375 с.
4. Шим Дж.К., Сигел Дж.Г. Финансовый менеджмент; пер. с англ. М.: Финансы, 1996. 400 с.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 (зі змінами та доповненнями). URL: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish>.
6. Боди З., Мертон Р. Финансы. М.: Вильямс, 2007. 592 с.
7. Бланк И.А. Управление активами. К.: Ника-Центр; Эльга, 2002. 720 с.
8. Бриггем Е.Ф. Основы финансового менеджмента: підручник; пер. з англ. К.: Молодь, 1997. 1000 с.
9. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М.Д. Білик, О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька; вид. 2-е, без змін. К.: КНЕУ, 2009. 592 с.
10. Финансы підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін; 7-е вид., без змін. К.: КНЕУ, 2008. 552 с.
11. Фарінович І.В. Економічна сутність оборотних коштів та джерела їх формування. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/12389/1/019>.
12. Богданова О.В. Економічна суть, класифікація та джерела формування оборотних активів. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2013. Вип. 24. С. 212–216.
13. Кірдіна О.Г. Управління оборотними активами підприємств. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 43. С. 133–137.
14. Нагорний Є.О. Система управління активами як релевантний чинник ефективного розвитку підприємства. Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. 2014. Вип. 11 (42). URL: [http://ecnem_2014_11_25%20\(2\).pdf](http://ecnem_2014_11_25%20(2).pdf).

REFERENCES:

1. Blank I.O. (2006) Finansovyi menedzhment [Financial management]. Kyiv: Nika-Tsentr, – 653 p. (in Ukrainian)
2. Prychepa I.V., Kravets N.V. (2012) Teoretychni zasady upravlinnia aktyvamy pidpriemstva [Theoretical foundations of the enterprise's assets management]. Ekonomichnyi prostir, pp. 249–257. (in Ukrainian)
3. Sheludko V.M. (2013) Finansovyi menedzhment [Financial management]. Kyiv: Znannia, – 375 p. (in Ukrainian)
4. Shym Dzhei K., Syhel Dzhoel H. (1996) Finansovyi menedzhment [Financial management]. Moskva: Filin, – 400 p. (in Russian)
5. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalter-skoho obliku 1 (2013) "Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti" [General requirements for financial statements]. / Zatverdzheno Nakazom Ministerstva Finansiv Ukrainy. Elektronnyi resurs. – Available at: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish>. (in Ukrainian)
6. Bodi Z., Merton R. (2007) Fynansy [Finance]. Moskva: Viliams, – 592 p. (in Russian)
7. Blank I.A. (2002) Upravlieniie aktyvamy [Asset management]. Kyiv: Nika-Tsentr: Elha, – 720 p. (in Russian)
8. Brihkhem Ye.F. (1997) Osnovy finansovoho menedzhmentu [Fundamentals of financial management]. Kyiv: Molod, – 1000 p. (in Ukrainian)
9. Bilyk M.D., Pavlovska O.V., Prytuliak N.M., Nevmerzhyska N.Yu. (2009) Finansovyi analiz [Financial analysis]. Kyiv: KNEU, – 592 p. (in Ukrainian)
10. Poddierohin A.M., Bilyk M.D., Buriak L.D. ta in. (2008) Finansy pidpriemstv [Business finance]. Kyiv: KNEU, – 552 p. (in Ukrainian)
11. Farynovych I.V. (2011) Ekonomichna sutnist oborotnykh koshtiv ta dzherela yikh formuvannia [The economic essence of working capital and the source of their formation]. Elektronnyi resurs. – Available at: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/12389/1/019>. (in Ukrainian)
12. Bohdanova O. V. (2013) Ekonomichna sut, klasyfikatsiia ta dzherela formuvannia oborotnykh aktyviv [Economic essence, classification and sources of formation of current assets] Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky. pp. 212–216. (in Ukrainian)
13. Kirdina O.H. (2013) Upravlinnia oborotnyimi aktyvamy pidpriemstv [Management of the enterprise's current assets] Visnyk ekonomiky transportu i promyslo-vosti. pp. 133–137. (in Ukrainian)
14. Nahorniye Ye.O. (2014) Systema upravlinnia aktyvamy yak relevantnyi chynnyk efektyvnoho rozvytku pidpriemstva [Asset management system as an important factor in the effective development of an enterprise] Zbirnyk naukovykh prats. Lutskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet. Elektronnyi resurs. – Available at: [http://ecnem_2014_11_25%20\(2\).pdf](http://ecnem_2014_11_25%20(2).pdf).

Lubkey N.P.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Senior Lecturer at Department of Economic Entity
Finance and Insurance
Ternopil National Economic University

Kramarchuk S.P.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Management
and Public Administration
Ternopil National Economic University

THE MANAGEMENT SYSTEM OF THE ENTERPRISE'S CURRENT ASSETS

The article deals with the essence and classification of the enterprise's current assets. The enterprise's current assets are assets intended for use during the operational cycle. They are highly dynamic and liquid; they require the constant operational control and management.

The current assets are the most liquid part of the enterprise's property. The planning of their volumes and structures is an important task. The realization of this task determines the success of the enterprise's business.

The purpose of the article is a theoretical generalization of approaches to the interpretation of the essence and classification of the enterprise's current assets, the investigation of their features, the determination of the theoretical foundations of an effective system of enterprise's current assets management at the present stage.

The classification of current assets is a prerequisite for the organization of effective management at the company. The classification of the enterprise's current assets by elements is reflected in the section of the Balance "Asset", where the enterprise's assets are systematized for accounting purposes.

In the article, the importance of forming an effective management system of current assets at the enterprise is determined. The essence and composition of the management system of the enterprise's current assets are revealed.

The management system of enterprise's current assets is the system of the purposeful influence of enterprise's financial services on the formation and support of the volume and structure of current assets for the maintenance of uninterrupted production and also stimulation of increasing the efficiency indicators of enterprise's current assets. The management system of the enterprise's current assets consists of an organizational subsystem and a subsystem of implementation of management measures.

The formation of a reliable management system of enterprise's current assets is a key to increasing its competitiveness, liquidity, and profitability.